

قسمت پنجم

این مسئله امروز روشن است که متفقین فقط و فقط برای استفاده راه ایران و خطوط ارتباطی منظم و مرتب آن بکشور ما حمله ور گردیدند، با اینحال با تخریب هدف اساسی متفقین یعنی بلها و جاده ها و ایستگاهها از طرف نیروی ایران، يك وقفه بزرگی در پیشرفت آرتش های مهاجم تولید میگردد که ضرر آن بدون اغراق باندازه شکست نهائی متفقین در نبرد بر علیه آلمان می بود یعنی منظور اصلی آنها که: ارسال مهمات و خواروبار- تانک- هواپیما بروسه بود بکلی متوقف و در نتیجه نیروی نازی درجهبه مسکو فاتح و عاقبت روسیه را بدیار عدم مبنرستاه و سپس با خاطری آسوده بسر وقت امپراطوری انگلیس روانه میگشت !!

پس حسن نیت دولت ایران همینقدر بس که در تاریخ ششم شهریورماه ۱۳۲۰ پس از سه شبانه روز مبارزه دفاعی بکلیه نیرو های مدافع کشور امریه صادر مینماید که از مقاومت درمقابل تعرض شوروی و انگلیس دست بردارند !! سربازان و افسران بی باک ایران که سیل قوای دو دولت نیرومند آن ها را غافلگیر کرده بود، ولی باوجود این برای حفظ حیثیت و شرافت و ناموس میهن حاضر بودند که با یکدنیا اشتیاق ییکار را ادامه دهند با وصول این دستور بزرگترین ضربت روحی را بر خود تحمل کردند و تعجب و تحیری که به آنها دست دادقابل وصف و شرح نبوده و نیست، مسلماتاریخ آینده هرگز قبول نخواهد کرد که فرزندان ایرانی در این عصر سستی و یا قصوری در ادای وظیفه خود بخرج داده اند بلکه این حقیقت بر جریده ایام نقش و ثبت است که فرمانده کل آرتش ایران و دولت ایران برای مصلحت کشور و نیت صلح جوئی و حکمک و همدردی با متفقین برای ییکار در راه آزادی مبادرت بمصدور این امریه مهم و ضروری را نموده اند

بخش اول - قسمت ششم در راه صلح

پس از اینکه در تاریخ ششم مهریور، نیروی مدافع کشور ایران بنا بر امر دولت از مقاومت دست میکشد، اوضاع بتدریج صورت دیگری بخود میگیرد یعنی ملت ایران روز بروز با اهمیت موقعیت میهن خود بیشتر پی میبرد، و درمییابد که فشار همسایگان شمالی و جنوبی در اصل برای منظور مهم دیگری است و با اینوصف يك ستوالی که همه داشتند این بود که: «تکلیف مملکت و ملت ایران با این پیش آمد های جدید چیست؟ چگونه باید از حوادث شگرف خلاصی یافت و ضمناً با اینهمه مشکلات ناگهانی روبرو گردیده و فائق آمد؟»

البته جز صلح آن هم يك صلح عرافتمند و با نتیجه چاره‌ای نبود، گشتی متلاطم ایران محتاج بفکرمتین و خونسردی بود که بدون توجه به تبلیغات سوء دشمنان فور کند و با اندیشه صحیح با متفقین یا مهاجمین روبرو شود!!

خلاصه نجات ایران بستگی بآن داشت که يك فکر بلند و همیتی جای ضعف نیروی ایران را اهنال کرده و با قوای شگرف دشمنان مبارزه پردازد. خوشبختانه ملت ایران يك «درگرانهائی» نظیر «محمد علی فروغی» را در میان خود پرورش داده بود که در آن روز های تاریک و بحرانی از او حمایت کند و ایران را از مهلکه عظیمی خلاصی بخشد، محمد علی فروغی برای همیشه زنده و نامدار است و مطمئناً نسل های آینده ایران با افتخار تمام از او یاد کرده و روح و روان این مرده بزرگ را شاد خواهند نمود.

هیچکس باندازه این رجل دلسوز متوجه آتیه ایران و پیش آمد های بعدی نبوده است؛ آن هم در آن اوقات مولانا که دنیا در برابر عفریت نازی روحیه خود را از دست داده بود، چه برسد بملت ایران که دهفتاً بوسیله دوقوه شگرف با دولت بزرگی که برای رهائی جان خود راه سرزمین ما را طالب بود، مورد هجوم قرار بگیرد؟! یکی از بزرگان انگلیس در اوایل این جنک اظهار داشت که: «پروزی با کسی است که از هوجبش بر دشمن برتری داشته باشد؛ یکی از حیث اسلحه و

قسمت هشتم

دیگری از حیث فکر و عقل، ولی نبرد فکری براتب اهمیت آن از هر نبرد دیگری
« بیشتر و بالاتر است !! »

« فروغی » در نبرد فکری سهم خود پیروز گردید و راهی را که برای
میهن خود انتخاب کرد تنها راه علاج دردهای بی درمانی است که ما هنگام اشغال
نیروی بیگانه بدان دچار شده ایم !!

ما بنوبه خود توصیه میکنیم که خوانندگان یاد داشتهای زیر را که بیون
دولت ایران و دولتی شوروی و انگلیس و دو بدن شده است ؛ با دقت هر چه تمامتر
مطالعه نمایند و ملاحظه کنند که « فروغی » با چه فکر سیاسی قابل ستایش و
تقدیری بدولتین مذکور پاسخ داده و آنها را تا جایی که نبوغ او اجازه داده است
مجبور باقرار نکات حساسی مینماید !!

فروغی اولین دفعه اعلامیه ای بشرح زیر برای ملت انتشار داده و ضمناً حکومت
نظامی را در تهران برقرار میسازد .

اعلامیه دولت

در اینموقع که مذاکره بانمایندگان دولتی انگلیس و شوروی نسبت
فضایای اخیر در جریان است هیئت دولت لازم میدانند مردم را متوجه کند ؛
۱ - متانت و خونسردی را پیوسته رعایت کنند و مطمئن باشند که موجبات
آسایش اهالی از هر حیث منظور نظر است و از هیچ اقدام لازمی فروگذاری
نخواهد شد .

۲ - اخیراً دیده میشود شایعات و اراجیف در میان مردم زیاد منتشر
میکردد و موجبات نگرانی خاطر هارا فراهم میآورند . لزوماً تذکر داده میشود
که باین شایعات بی اساس بهیچوجه وقعی نگذاشته و بدانها ترتیب اثر ندهند .
هر ایرانی میهن پرست وظیفه دارد از انتشار اخباری که موجب اختلال
انتظامات و پریشانی خاطر ها باشد جلوگیری کند .

« محمد علی فروغی »

سپس صبح یکشنبه نهم شهریور آقای نخست وزیر شرح زیر را در مجلس
بیان کردند :

« عرایض بنده امروز مختصر است و هنوز موقع آن نرسیده است که از
جزئیات مسائل اخیر آقایان را مستحضر کنم همینقدر عرض میکنم مذاکرات و
اقدامات ما در باب قضایای اخیر بیک مرحله جدی تر و روشنتری رسیده است

در راء صلاح

« و در طرف فردا و پس فردا بتایح خوبی خواهیم رسید و خاطر آقایان نمایندگان
« را مستحضر خواهم نمود. چیزیکه میخواستم خاطر نشان کنم تاسفی است که
« از وضع روحیه مردم برای بنده حاصل شده است خبر های دروغ و جعلیاتی
« میشوند و حتی جماعتی از تهران بیرون میروند، معلوم نیست بکجا میروند، ولی
« میدانم بواسطه القاتوار اجیف مفرضین است، میخواهم عرض کنم برای تهران
« و دولت هیچ خطری نیست این خبر هائی که می بینید منتشر میشود علنش
« را همه میداند، ولی اطمینان میدهم که برای مرکز و دولت هیچ خطری نیست
« شیوع این اخبار دست و پای ما را مینندد.»

« نان و گندم فراوان است ولی آقایان نمایندگان تصدیق میکنند که اگر
« یکفر بجای يك من ده من نان تهیه کند قضیه مشکلی برای دولت پیش خواهد
« آمد و در نتیجه برای مردم نیز مشکلاتی رخ خواهد داد، بنده اطمینان میدهم
« که شهر تهران در امان باشد، از آقایان نمایندگان هم خواهش میکنم این خبر
« را در بین مردم منتشر نکنند و آنها را بآرامش تشویق نمایند تا با فراغت خیال
« مشغول کار شویم نمیدانم چه عقدهائی است که ایستور اخبار را درست کرده
« و انتشار میدهند.»

« فردا یا پس فردا عمل تمام شده و نتیجه آنت باستحضار مجلس خواهد
رسید.»

میس در تاریخ هیجدهم شهریور هیئت دولت در مجلس حاضر شده و بوسیله
وزیر امور خارجه « آذی سبیلی » جریان امور گزارش میگردد.

گزارش آقای سبیلی وزیر امور خارجه به مجلس شورای ملی

« سخن بر سر فضا یا و پیش آمده های اخیر است که نظر باهویت
« آنها لازم است خاطر نمایندگان محترم و عهوم ملت از آن
« آگاه باشد.»

« آنچه تا روز ۵ شنبه ششم این ماه واقع شده باستحضار
« آقایان رسیده است و بنحاضر دارند که روز پنجشنبه هیئت دولتی
« که همان روز به مجلس شورای ملی معرفی شد، در ضمن برنامه
« خود اطلاع داد که دولت ایران نظر به نیت صلاح خواهانه و

قسمت ششم

«مصاحبت کشور، تصمیم گرفته است که در مقابل قوای دولتیین
«شوروی و انگلیس قوای خود امر دهد که از مقاومت خودداری
«نمایند»

«نمایندگان محترم هم در ضمن رای اعتماد بدولت این تصمیم
«را تصویب فرمودند»

«بنابر این همان روز شرح ذیل بسمارت کبرای شوروی و
«سفارت انگلیس نوشته شد :

نامه بسفیر کبیر اتحاد جماهیر شوروی
و وزیر مختار انگلیس - ششم شهر یور ۱۳۲۰

« چنانکه خاطر آنجناب مستحضر است دولت شاهنشاهی ایران با رعایت
«سیاست بی طرفی، پیوسته کوشش داشته است مناسبات دوستانه خود را با تمام دول
«بویژه با دولت های همسایه خود محفوظ بدارد»

«در این موقع هم که نیروی جنگی دولت اتحاد جماهیر شوروی وارد
«خاک ایران گردیده اند، دولت ایران برای ابراز کمال حسن نیت و حفظ مناسبات
«همجواری مبادرت بچنگ نند رده است. با این حال قوای آن دولت اقدام بعملیات
«جنگی و بمباران شهرها نموده و نیروی یادگان ایران در شهرستانها هم طمعاً در
«مقابل حمله ای که بآنها شده است، تا کزیر از خود دفاع و مقاومت نموده اند»

«اینک باستحضار خاطر عالی میرساند که دولت شاهنشاهی برای اثبات
«دینیت صلح خواهانه خود دستور داد نیروی دولتی بکلی ترک مقاومت نموده از
«هر گونه اقدامی خودداری نمایند انتظار دارد قوای آن دولت هم حرکت خود
«را متوقف ساخته عملیات جنگی را متروک دارد. این تصمیم دولت با اطلاع
«نمایندگان دول دیگر هم میرسد»

«در روز هفتم شهر یور ماه نمایندگسان دولتیین بملاقات
«جناب آقای نخست وزیر و ایجناب آمده یاد داشت هائی تسلیم
«نمودند که متن آنها عیناً خوانده میشود»

آقای وزیر

«محترماً بطوریکه قبلاً هم تذکر داده شده خاطر جنابعالی را مستحضر
«می سازیم که دولتیین اعلیحضرت پادشاه انگلستان و شوروی هیچ

در راه صلح

لقشه‌ای بر علیه استقلال یا تمامیت ارضی ایران ندارد و علت اینکه مجبور شده اند اقدامات نظامی بعمل آورند این بوده است که دولت ایران توجهی به پیشنهادات دوستانه آنها ننموده است لیکن اینگونه اقدامات بر علیه خود ایران اتغاذ گردیده بلکه فقط بر علیه تهدید اقدامات ممکنه آلمانی‌هایی بوده که در نقطه مهم تمام کشور ایران قرار گرفته بوده‌اند، چنانچه دولت ایران فعلا حاضر به تشریک مساعی باشد علت ندارد که عملیات خصمانه ادامه پیدا نماید.

۲- دولتین اعلی حضرت پادشاه انگلستان و شوروی خواستار بعضی ضمانتهائی میباشند که فعلا دولت ایران در حقیقت مایل به انجام تقاضاهای عادلانه آنها هستند. تقاضای مزبور بقرار ذیل است:

الف- دولت ایران باید امر صادر نماید که قشون ایران بدون مقاومت بیشتری از شمال و شرق خطی که از: خانقین - کرمانشاه - خرم آباد - مسجد سلیمان - هفتگل - گچساران و از آنجا بیندر دیلم که در خلیج فارس واقع شده است عقب نشینی نمایند.

در شمال قشون ایران باید از نقاط: اشنو - حیدرآباد - میاندرآب - زنجان - قزوین - خرم آباد - نابل - زیرآب - سمنان - هاهرود - علی آباد عقب نشینی کنند. نقاط نامبرده بالا موقتا بوسیله قشون انگلیس و شوروی اشغال خواهد شد.

ب- دولت ایران بایستی در ظرف يك هفته کلیه اتباع آلمان با استثنای اعمای حقیقی سفارت آلمان و چند نفر اشخاص فنی که در بنگاههای مخابرات و نظامی نباشند از ایران خارج کرده و صورت اسامی آلمانیهای مزور را برای موافقت بنمایندگان سیاسی انگلیس و شوروی در تهران تسلیم نمایند.

ج- دولت ایران بایستی تعهد نماید اتباع آلمانی دیگری بخاک ایران وارد نشوند.

د- دولت ایران بایستی تعهد نماید که مانعی در راه حمل و نقل لوازمی که شامل ادوات جنگی نیز خواهد شد و از وسط خاک ایران بین نیروهای شوروی و انگلیس بعمل خواهد آمد قرار نداده بلکه تعهد نمایند وسایل تسهیل حمل و نقل این قبیل لوازم را که بوسیله راه یا خط آهن یا از طریق هوا حمل می‌شوند فراهم سازند.

قسمت هشتم

- ۳- در مقابل دولتین انگلیس و شوروی موافقت می نمایند که :
- الف - حقوق مربوطه به نفت و غیره ایران را کمافی السابق بپردازند .
- ب - وسایل تسهیل لوازم مورد احتیاجات اقتصادی ایران را فراهم سازند .
- ج - پیشروی زیادتیر نیروهای خود را متوقف ساخته و بعضی اینکه وضعیت نظامی اجازه دهد قشون خود را از خاک ایران خارج نمایند .
- ۴- علاوه بر این دولت ایران تعهد می نماید که بی طرفی خود را ادامه داده و هیچگونه عملی که برخلاف منافع دولتین انگلیس و شوروی باشد در این مبارزه که بر اثر تجاوز آلمان بر آنها تحمیل گردیده است ننمایند . موقع را مفتنم شمرده احترامات فاتحه خود را تقدیم می نماید .

امضاء : وزیر مختار انگلیس

یادداشت سفارت کبرای شوروی مورخ هشتم شهریور ۱۳۲۰

« دولت اتحاد جماهیر شوروی و دولت بریتانیای کبیر چنانکه در نامه مورخ ۲۵ اوت سال جاری خود اشعار داشته اند هیچگونه مقاصدی که مخالف استقلال ایران و یا تمامیت ارضی آن باشد ندارند . آنها مجبور شدند بعملیات نظامی در خاک ایران مبادرت ورزند چونکه دولت ایران به پیشنهادات دوستانه آنها عطف توجه نموده با این حال این اقدامات بهیچوجه متوجه خود ایران نیست این اقدامات فقط متوجه تهدیداتی است که بامنیت دولت اتحاد جماهیر شوروی و انگلستان و خود ایران بوسیله عملیات آلمانیهایی که مقامات برجسته ای را در تمام ایران اشغال نموده اند وارد گردیده ، چنانکه در حال حاضر دولت ایران حاضر بهمکاری باشد هیچ سببی برای اینکه عملیات جنگی ادامه داشته باشد وجود نخواهد داشت ولی دولت شوروی و دولت بریتانیای کبیر در نظر دارند که از دولت ایران تضمینات معینه راجع باینکه دولت ایران اکنون حقیقتاً مایل است منافع حقه آنها را تأمین نماید نگیرد . تضمینات الزامی قرار است :

الف - دولت ایران باید قوای خود را در جنوب خطی که از مغرب به مشرق از نقاط زیر میگردد عقب ببرد : قصبه اشنو (در جنوب غربی دریاچه رضائیه) - حیدر آباد - میان دو آب (در جنوب دریاچه رضائیه) - زنجان - قزوین - خرم آباد - ساحل

در راه صلح

جنوبی دریای خزر - بابل - زراب - سمان - شامروود و در مشرق عالی آباد. نواحی واقع در شمال این خط باید موقتاً در تصرف نیروی شوروی باشد.

دولت ایران باید به نیروی خود امر بدهد که در شمال و مشرق خطی که از نقاط زیر می گذرد عقب بشینند:

خاتقین - کرمانشاه - خرم آباد - مسجد سلیمان - هفت گل - کچساران - رامهرمز و بندر ديلم. نواحی واقع در جنوب و مغرب این خط را موقتاً بشون انگلیس اشغال می نمایند.

ب - دولت ایران باید در ظرف یک هفته تمام کلنی آلمانی را باستانی هیئت سفارت آلمان و چند نفر از تکبیسین های متخصص که مشاغل آنها مربوط بوسایل ارتباطی و یا مؤسساتی که جنه نظامی دارند نباشد خارج نماید. سیاهه آلمانی که در ایران خواهند ماند (و از آن جمله خواهند بود کارمندان سفارت آلمان) باید باموافقت سفارت شوروی و سفارت انگلیس در تهران تنظیم شود.

ج - دولت ایران باید تعهد نماید که آلمانیها را در آینده بخاک ایران راه ندهد.

د - دولت ایران باید تعهد نماید هیچگونه مواعی برای حمل و نقل کالاهایی که (از جمله مواد جنگی) بمقصد اتحاد جماهیر شوروی و بریتانیای کبیر حمل میشود ، ایجاد نماید و همچنین حمل کالاها و موادی را که در راههای شوسه و راه آهن های ایران و بادر خطوط هوایی حمل میشود تسهیل نماید.

ه - بیسگاه های دولت اتحاد جماهیر شوروی برای توسعه کار هت در کویر خوریان مطابق قرارداد ایران و شوروی و همچنین برای توسعه امور شیلات در سواحل جنوبی دریای خزر مطابق قرارداد ایران و شوروی راجع بشیلات بذل مساعدت نماید.

و - دولت ایران باید تعهد نماید که بیطرفی را حفظ نموده و بر ضرر منافع شوروی و انگلستان در محاصره ای که نتیجه تجاوزات آلمان میباشد هیچ عنوان اقدامی ننماید.

دولت اتحاد جماهیر شوروی و دولت انگلستان از طرف خود در مطالب زیر موافقت می نمایند:

۱ - بدولت ایران در انجام امور اقتصادی آن کمک و مساعدت نمایند.

قسمت ششم

۲ - حرکت نیروی شوروی و انگلستان را در آینده متوقف سازند و بعضی اینکه وضعیت جنگی اجاره بدهد نیروی خود را از خاک ایران خارج نمایند.

دولت شوروی همچنین موافقت دارد:

ز - پرداخت حق لامتیارشیلات سواحل جنوبی بحر خزر را بروفق قرارداد ایران و شوروی مورخ اول اکتوبر ۱۹۲۷ ادامه دهد.

دولت ریتانیای کبیر موافقت دارد.

ح - پرداخت حقوقی را که از بابت اجاره بهای نقاط تقاطع نقطه خیز و غیره بطوریکه تاکنون معمول بوده ادامه دهد.

پس از پایان رسیدن این یادداشت آقای سهیلی چنین اظهار داشتند:

هیئت دولت بعد از مطالعات و مشاوره، نظر با وضاع و موقعیت و مخاطره‌های که بکشور روی نموده بود در دهم شهریور ماه در جواب خواست بعضی تغییرات و اصلاحات دولتی در تقاضاهای خود بدهند که اینک متن جوابیه‌ای که بنمایندگان دولتی داده شده خوانده میشود:

آقای وزیر مختار

«محترماً در پاسخ نامه مورخ ۸ شهریور ۱۳۲۰ (۳۰ اوت ۱۹۴۱) آنجناب اشعار میدارد:

«اینکه مرقوم شده است دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان و دولت اتحاد جماهیر شوروی هیچ قصدی بر علیه استقلال و تمامیت خاک ایران ندارند و عملیاتی که اخیراً واقع شده بر ضد ایران نیست و در صورتیکه دولت ایران حاضر برای همکاری باشد عملیات خصمانه ادامه نخواهد یافت. دولت ایران از این اظهار رسمی اتخاذ سند می نماید و با اعتماد کامل انتظار دارد از اقدامات آن دولت چنانکه صریحاً وعده داده اند هیچ نوع لطمه‌ای با استقلال کامل و تمامیت خاک ایران وارد نخواهد آمد و اینکه اظهار کرده اند که دولت ایران تضمین کند که منافع حقه آنها را رعایت خواهد کرد دولت شاهنشاهی ایران کاملاً اطمینان می دهد که به در گذشته و نه در آینده هیچ قصد نداشته و ندارد که منافع حقه آن دولت در ایران مغتبل شود یا اقدامی بر خلاف دوستی و مناسبات همجواری که درین بوده و هست بعمل آید.»

در راه صلح

اما در باب تقاضاهائی که در نامه مزبور از دولت ایران نموده‌اند :

۱- اینکه تقاضا کرده‌اند دولت ایران بقوای خود امر دهد که بطرف شمال و مشرق خطی که از نقاط خافین و کرمانشاه و خرم‌آباد و مسجد سلیمان و هفت گل و کچساران و رامهرمز و بندر دیلم می‌گذرد عقب بکشد و قوای دولت انگلستان در نواحی جنوبی و غربی این خط اقامت کند و نیز دولت ایران قوای خود را بطرف جنوب خطی که از مغرب بشرق از قصبه اشنو در جنوب غربی رضائیه و حیدرآباد و مباد و آب در جنوب دریاچه رضائیه و زنجان و قزوین و خرم‌آباد در جنوب دریای خزر و بالی و ریر آب و سمنان و شاهرود و علی‌آباد در مشرق می‌گذرد، عقب بکشد و قوای شوروی موقتاً در نواحی واقع در شمال این خط اقامت کند اظهار میشود که دولت ایران اصولاً این پیشنهاد را برای مدتی که اوضاع جنگ کنونی ایجاب می‌کند می‌پذیرد و ضمناً چون یقین دارد که خود دولتین هم قصد ندارد نواحی که در آنجا قوای خود را موقتاً اقامت می‌دهند وسیع باشد و نیز نظر بملاحظاتی که شفاهاً گفته شد تقاضا می‌کند در قسمت جنوبی، حدود نامیه منظور نظر طوری معین شود که شهرهای خرم‌آباد و دزفول در آن ناحیه واقع نشود و در قسمت شمال هم شهرهای قزوین و سمنان و شاهرود از این خط خارج شود. در این موضوع لازم می‌داند نکات زیر را اشعار دارد:

الف- دولت شاهنشاهی ایران تصور می‌کند دولت انگلستان موافقت دارد که قوای ایران شهر کرمانشاه را تخلیه نکنند.

ب- ناظر اصلی که آندو دولت در آغاز نامه خود تصریح کرده‌اند مسلم است که در نواحی که قوای دولت بریتانیای کبیر یا شوروی اقامت خواهند کرد متعلقات دولت و ملت ایران کاملاً محفوظ و اختیارات دولت ایران بر حسب استقلال تمام خود راجع بوظایفی که نسبت بامور کشور بر عهده دارد کاملاً برقرار خواهد بود و از طرف قوای آندو دولت بهیچوجه عملیاتی که منافق با آن اختیارات باشد واقع نخواهد شد و ادارات دولتی و ملی ایران آرادانه بوظایف خود مطابق مقررات کشور ایران عمل خواهند کرد و قوای شهربانی و امنیه نیز مشمول همین اصل خواهند بود.

ج- قوای دولت انگلستان و اتحاد جماهیر شوروی هر جا اقامت دارند از حیث خواربار و لوازم زندگی و مسکن و سایر حوائج بر دولت ایران تحمیلی نخواهند داشت و تهیه لوازم مزبور بر عهده خودشان خواهد بود و در قسمتی که

قسمت ششم

از داخله تهیه نمایند باید مطابق مقررات کشور بطرفی باشد که مضیقه‌ای پیش نیاید.

د - مأمورین دولتی انگلستان و اتحاد جماهیر شوروی در نقاطی که قوای آنها اقامت دارد دستورهای لازم خواهند داد باینکه قوای مزبور و افراد آنها حتی الامکان تماس با اهالی نداشته باشند تا از وقوع احتمالی قضایای نامطلوب احتراز شود.

۲- اینکه تقاضا کرده اند دولت ایران در ظرف یک هفته تمام آلمانی‌ها را باستثنای کارمندان سفارت آلمان و بعضی متخصصین فنی که کار آنها مربوط بوسائل ارتباط یا اعمال نظامی نباشد از ایران خارج نماید اعمار می دارد دولت ایران موافقت خود را باین تقاضا اعلام می کند و چون خروج آنها از راه هائی باید بشود که قوای آندو دولت در آنجا اقامت دارند البته اقدام خواهند نمود که اتباع آلمانی که خارج میشوند بدون مزاحمت از آن نواحی عبور نمایند و از طرف قوا و مأمورین آندو دولت تعرضی بآنها نشود.

۳- راجع باینکه بعد از این دولت ایران اجازه ندهد اتباع آلمانی بحد ایران وارد شوند اشکالی نیست و بدیهی است این قید محدود به دنی است که مغایر فعلی بین آندو دولت و دولت آلمان ادامه دارد.

۴- اینکه تقاضا کرده اند دولت ایران بهیچوجه اشکالی برای حمل اجناس و مهمات جنگی بقصد بریتانیای کبیر و اتحاد جماهیر شوروی پیش نیاورد و حمل آنها را بوسیله راههای شوسه و راه آهن یا راه‌های هوایی تسهیل نمایند دولت شاهنشاهی موافقت خود را در این باب اشیار میدارد.

البته تسهیلاتی که دولت ایران خواهد نمود در حدود تمکن و موجودیت وسایل خواهد بود بطوریکه مایه تضییقی برای دولت ایران و ایرانیان فراهم نشود.

۵- اینکه اظهار داشته اند که دولت ایران تمهید کنه بیطرف مانده و اقدامی نکند که منافع دولت انگلستان و اتحاد جماهیر شوروی در این منازعه آنها با دولت آلمان خنل وارد آورد لزوماً اشیار میدارد که راجع به بیطرفی بطوریکه اطلاع دارند دولت ایران از آغاز جنگ اروپا بطیب خاطر بیطرفی خود را اعلام داشته و بهیچوجه از شرایط این بیطرفی تغلف نکرده بود و بعدها نیز در این تصمیم خود باقی خواهد بود و نیز دولت ایران هیچگاه راضی نبوده ر

دوراه صلح

نظراهد بود که بمنافع حقه آن دودوات در ایران خللی وارد آید و امیدوار است که اولسای آن در دولت نیز در تفسیر این عبارت و تطبیق این معنی با موارد عمل حسن تفاهم را ارمند نظر دور ندارند تا از بروز هر گونه مشکلات اجتناب شود.

۶ - بطوریکه در نامه خود وعده داده اند که بدولت ایران در حوائج اقتصادی آن مساعدت نمایند یقین است که در اجرای این مقصود خرید کالاها، صادراتی ایران را نیز منظور داشته نیز اقدام لازم بعمل خواهند آورد که اجناس متعلق بایران که اکنون در حدود متصرفات انگلستان و یا خاک دولت شوروی موجود و متوقف مانده هر چه زودتر بایران حمل شود و از این حیث برای این کشور گشایش دست دهد.

۷ - نسبت بوعده صریحی که آن دولت داده اند که پیشرفت قوای انگلیس و شوروی را متوقف سازند و بهر زودی که اوضاع جنگ کنونی اجازه دهد آنها را از خاک ایران بیرون ببرند دولت ایران از این بقره اتعاذ سند مینماید و اعتماد خود را نسبت باین اظهارات بدولت اشعار می دارد.

۸ - اینکه اظهار داشته اند حق الامتیاز نفت شرکت ایران و انگلیس مانند گذشته پرداخته خواهد شد و دولت شوروی هم موافق قرارداد ایران و شوروی (مورخ اول اکتوبر ۱۹۲۷) حقوق دولت ایران را از بابت حیلالت سواحل جنوبی بحر خزر کماکان خواهد پرداخت موجب امتنان است.

۹ - در خاتمه اشعار میدارد که چون ضمن عملیاتی که از روز سوم هم یور بعد واقع شده ممکن است اسلحه و مهمات و اشیائی از قوا و متعلقات ایران بدست قوای آندو دولت افتاده باشد، نظر بعوالم دوستی که فیما بین این دولت بادولت بریتانیای کبیر و با دولت اتحاد جماهیر شوروی برقرار است، دولت ایران انتظار دارد که آنها را مسترد سازند و نیز چون در ضمن عملیات قوای آندو دولت خساراتی مالی و خرابیها و اتلاف نفوس واقع شده است امیدوار است از طرف آندو دولت نیت دوستانه و منصفانه در باره ترمیم آنها ابراز شود خاصه که قسمتی از این قفسه یای ناگوار پس از آن رویداده است که دولت ایران بقوای خود امر ترك مقاومت هم نموده بود.

آقای سهیلی پس از خواندن متن پاسخ دولت ایران یادداشت انگلیس، شرحی را خواندند که سفارت کبرای شوروی نوشته شده است.

قسمت هشتم

دولت شاهنشاهی ایران در جواب یادداشت هشتم شهر یور
ماه ۱۳۲۰ (۲۰ اوت ۱۹۴۱) دولت اتحاد جماهیر شوروی
اشعار میدارد :

« اینک مرقوم شده است دولت اتحاد جماهیر شوروی و دولت اعلیٰ حضرت
پادشاه انگلستان هیچ قصدی بر علیه استقلال و تمامیت خاک ایران ندارند و عملیاتی
که اخیراً واقع شده بر ضد ایران نیست و در صورتیکه دولت ایران حاضر برای
همکاری باشد عملیات خصما به ادامه نخواهد یافت، دولت ایران از این اظهار
رسمی انتقاد سند می نماید و با اعتقاد کامل انتظار دارد از اقدامات آن دولت
چنانکه صریحاً وعده داده اند هیچ نوع لطمه ای با استقلال کامل و تمامیت خاک
ایران وارد نخواهد آمد و اینک اظهار کرده اند که دولت ایران تضمین کند که
منافع حقه آنها را رعایت خواهد کرد دولت شاهنشاهی ایران کاملاً اطمینان
می دهد که نه در گذشته و نه در آینده هیچ قصد نداشته و ندارد که منافع حقه آن
دولت در ایران مختل شود یا اقدامی برخلاف دوستی و مناسبات و همجواری که
در بین بوده و هست بعمل آید. اما در باب تقاضا هائی که در یادداشت مزبور از
دولت ایران نوده اند :

۱ - اینک تقاضا کرده اند که دولت ایران قوای خود را بطرف جنوب
خطی که از مشرق بفریب از قصبه اشنو در جنوب غربی رضائیه و حیدرآباد و
میاندوآب در جنوب دریاچه رضائیه و زنجان و قزوین و خرم آباد در جنوب دریای
خزر و بابل و زیر آب و سمنان و شاهرود و علی آباد در مشرق می گذرد عقب بکشد
و قوای شوروی موقتاً در نواحی واقع در شمال این خط اقامت کنند و نیز دولت
ایران بقوای خود امر دهد که بطرف شمال و مشرق خطی که از نقاط خاقین و
کرمانشاه و خرم آباد و مسجد سلیمان و هفت گل و گچساران و رامهرمز و بندر
دیلم می گذرد عقب بکشد و قوای دولت انگلستان در نواحی جنوبی و غربی این خط
اقامت کنند، اظهار می شود که دولت ایران اصولاً این پیشنهاد را برای مدتی که
اوضاع جنگ کنونی ایجاب می کند می پذیرد و ضمناً چون یقین دارد که خود
دولتین هم قصد ندارند نواحی که در آنجا قوای خود را موقتاً اقامت می دهند
وسیع باشد و نظر بملاحظات آنکه شفاها گفته شد تقاضا می کند که در قسمت شمال
شهرهای قزوین و سمنان و شاهرود از این خط خارج شود و در قسمت جنوبی هم
حدود ناسیه منظور نظر طوری معین شود که شهرهای خرم آباد و دزفول در

در راه صلح

آن ناحیه واقع نشود. در این موضوع لازم می‌دانند نکات زیر را اشعار داوره :
الف - دولت شاهنشاهی ایران تصور می‌کند دولت انگلستان موافقت دارد که قوای ایران شهر کرمانشاه را تخلیه نکند.

ب - بنا بر اصلی که آن دو دولت در آغاز نامه خود تصریح کرده‌اند مسلم است که در نواحی که قوای دولت شوروی یا بریتانیای کبیر اقامت خواهند کرده متعلقات دولت و ملت ایران کاملاً محفوظ و اختیارات دولت ایران بر حسب استقلال تام خود راجع بوظایفی که نسبت بامور کشور بر عهده دارد کاملاً برقرار خواهد بود و از طرف قوای آندو دولت بهیچوجه عملیاتی که منافق با آن اختیارات باشد، واقع نخواهد شد و ادارات دولتی و ملی ایران آزادانه بوظایف خود مطابق مقررات کشور ایران عمل خواهند کرد و قوای شهربانی و امنیه نیز مشمول همین اصل خواهند بود.

ج - قوای دولتی اتحاد جماهیر شوروی و انگلستان هر جا اقامت دارند از حیث تدارک خواربار و لوازم زندگی و مسکن و سایر حوائج بردولت ایران تعجیلی نخواهند داشت و تهیه وسایل مزبور بر عهده خودشان خواهد بود و در قسمتی که از داخله تهیه نمایند باید مطابق مقررات کشور و بطریقی باشد که مضیقه‌ای پیش نیاید.

د - مامورین دولتی اتحاد جماهیر شوروی و انگلستان در نقاطی که قوای آنها اقامت دارد دستورهای لازم خواهند داد باینکه قوای مزبور و افراد آنها حتی الامکان تماس با اهالی نداشته باشند تا از وقوع احتمالی قضایای نامطلوب احتراز شود.

۲ - اینکه تقاضا کرده‌اند دولت ایران در ظرف یکم هفته تمام آلمانیها باستثنای کارمندان سفارت آلمان و بعضی متخصصین فنی که کار آنها مربوط بوسایل ارتباط یا اعمال نظامی نباشد از ایران خارج نماید، اشعار می‌دارد دولت ایران موافقت خود را باین تقاضا اعلام می‌کند و چون خروج آنها از راهبانی باید بشود که قوای آن دو دولت در آنجا اقامت دارند البته اقدام خواهد نمود که اتباع آلمانی که خارج می‌شوند بدون مزاحمت از آن نواحی عبور نمایند و از طرف قوا و مامورین آن دو دولت تعرضی بآنها نشود.

۳ - راجع باینکه بعد از این دولت ایران اجازه ندهد اتباع آلمان بحدک ایران وارد شوند اشکالی نیست و بدیهی است حکم این قید محدودیت است

قسمت ششم

که معاصمه فعلی بین آف دو دولت و دولت آلمان ادامه دارد.

۴ - اینکه تقاضا کرده اند دولت ایران بهیچوجه اشکالی برای حمل اجناس و مهمات جنگی بمقصد اتحاد جماهیر شوروی و بریتانیای کبیر پیش نیاورد و حمل آنها را بوسیله راههای شوسه و راههای آهن یا راههای هوایی تسهیل نماید دولت شاهنشاهی موافقت خود را در این بات اشعار میدارد.

البته تسهیلاتی که دولت ایران خواهد نمود در حدود تمکن و موجودیت وسایل خواهد بود بطوریکه ما به ترضیتی برای دولت ایران و ایرانیان فراهم نشود.

۵ - اینکه تقاضا کرده اند دولت ایران تعهد کند که بجهت ترقی عملیات راجع بنفت کویر خوریان موافق عهد نامه ایران و شوروی راجع باین امتیاز و همچنین برای ترقی عملیات در ساحل جنوب بحر خزر موافق عهد نامه ایران و شوروی راجع بشیلات تسهیلات بعمل آورد لزو ما اشعار میشود که راجع بشیلات چنانکه استحضار دارند جریان عملیات موافق قرارداد های فیابین برقرار است و هر اقدامی که برای ترقی استفاده از این سرچشمه ثروت ملی لازم باشد دولت ایران با حسن موافقت تلقی خواهد کرد.

اما در باب نفت خوریان در عین اشعار موافقت با همکاهی دو دولت ایران و شوروی از استماده از این منبع ثروت لازم است این نکته را متذکر گردد که در عهد نامه ایران و شوروی از امتیاز نفت خوریان ذکر نشده است و اگر منظور قرار های دیگری است که بین دو دولت ایران و شوروی منعقد شده و با نفت کویر خوریان مناسبت دارد چنانکه شفاها مذاکره شد هر قراری در این باب داده شده باشد چون چندین سال متروک مانده و عملی نشده و ممکن است با مقتضیات حقیقی وفق ندهد بنابراین اولیای دولت ایران حاضرند که با اولیای دولت شوروی برای عقد قرار دادی راجع به نفت کویر خوریان داخل مذاکره نموده استفا ده هر دو طرف را از این حیث تامین نمایند.

۶ - اینکه اظهار داشته اند که دولت ایران تعهد کند که بی طرف مانده و اقدامی نکند که بمنافع دولت شوروی و دولت انگلستان در منازعه آنها با دولت آلمان خلل وارد آورد لزو ما اشعار میدارد که راجع به بیطرفی بطوری که اطلاع دارند دولت ایران از آغاز جنگ اروپا بطیب خاطر بیطرفی خود را اعلام داشته و بهیچوجه از شرایط بیطرفی تغلف نکرده بود و بعدها نیز در این

در راه صلح

تصمیم خود باقی خواهد بود نیز دولت ایران هیچگاه راضی نبود و نخواهد بود که به نفع حقه آن دو دولت در ایران خلی وارد آید و امیدوار است که اولیای آن دو دولت نیز در تفسیر این عبارت و تطبیق این معنی با ما وارد عمل و حسن تفاهم را از مد نظر دور ندارند تا از بروز هر گونه مشکلات اجتناب شود.

۷- بطوریکه در یادداشت خود وعده داده اند که بدولت ایران در حواصیل اقتصادی آن مساعدت نمایند، تعیین است که در اجرای این مقصود خرید کالاهای صادراتی ایران را نیز منظور داشته و نیز اقدام لازم بعمل خواهند آورد که اجناس متعلق بایران که اکنون در خاک شوروی و یا در متصرفات انگلستان موجود و متوقف مانده هر چه زود تر بایران حمل شود و از این حیث برای این کشور گشایش دست دهد.

۸- نسبت به وعده صریحی که آندو دولت داده اند که پیشرفت قوای شوروی و انگلیس را متوقف سازند و بهر زودی که ارضاع جنگ کنونی اجازه دهد آنها را از خاک ایران بیرون ببرند، دولت ایران از این ققره انتظار سند مینماید و اعتماد خود را نسبت باین اظهارات دو دولت اشعار میدارد.

۹- اینکه اظهار داشته اند دولت شوروی موافق قرار داد ایران و شوروی مورخ اول اکتوبر ۱۹۲۷ حقوق دولت ایران را از بابت شیلات سواحل جنوبی بحر خزر کماکان خواهند پرداخت و حق الامتیاز نفت شرکت ایران و انگلیس هم مانند گذشته پرداخت خواهد شد موجب امتنان است.

۱۰- در خاتمه اشعار میدارد که چون در ضمن عملیاتی که زرو سوم شورویور بعد واقع شده ممکن است اسلحه و مهمات و اشیائی از قوا و متعلقات ایران بدست قوای آندو دولت افتاده باشد، نظر به واهم دوستی که فیما بین این دولت بادولت اتحاد جماهیر شوروی و دولت بریتانیای کبیر برقرار است دولت ایران انتظار دارد که آنها را مسترد سازند و نیز چون در ضمن عملیات قوای آندو دولت عسارات مالی و خرابیها و اتلاف نفوس واقع شده است، امیدوار است از طرف آندو دولت نیات دوستانه و منصفانه در باره ترمیم آنها ابراز شود خاصه که قسمتی از این قضایای نا گوار پس از آن روی داده است که دولت ایران بقوای خود امر ترک مقاومت هم نمود، بود.»

سپس آقای سبیلی اظهار نمودند،

« ضمناً باید عرض کنم که يك روز بعد از آنکه دولتین

قسمت ششم

یادداشت خود را تسلیم نمودند یعنی در نهم شهر یور ماه از سفارت انگلیس یادداشت دیگری باین مضمون رسید:

سفارت انگلیس - قلهك ۹ شهر یور ۱۳۲۰

«سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان تعارفات خود را بوزارت امور خارجه شاهنشاهی اظهار و محترماً اشعار میدارد که نظر بحوادث و جریانات سریع چند روز گذشته که در نتیجه کلیه طریق که آلمانها از آن می توانند از ایران خارج شوند بر روی آنها بسنه شده دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان حال مایل اند که آلمانها بوضع اینکه توسط دولت شاهنشاهی این کشور اخراج شوند بقوای انگلیس یا سویت تسلیم گردند.

دینا بر این جمله ۲ (ب) نامه ای که وزیر مختار اعلیحضرت پادشاه انگلستان محترماً در تاریخ ۳۰ اوت (۸ شهریور ۱۳۲۰) بجناب آقای نخست وزیر تسلیم نمودند بقرار ذیل است:

کلیه اتباع آلمانی یا استثنای اعضای حقیقی (Bona fide) که سفارت آلمان و چند نفر اشخاص فنی را که در بینگامهای مختبرات یا نظامی نباشند بقوای انگلیس یا سویت تحویل و صورت آلمانی های مزبور که بامواقت سفارتخانه های انگلیس و سویت تنظیم میشود به میسوپهای مزبور تسلیم کنند.»

در پایان این یادداشت، آقای وزیر خارجه بیانات زیر را ایراد نمودند:

«از آنروز تا کنون دولت ایران اربحاظ اینکه این تقاضای دولت انگلیس مبنی بر اینکه آلمانها بجای اخراج شدن، بقوای انگلیس و شوروی تسلیم گردند خوش آیند نبود، در جلسات متعدد بادلایل زیاد که ذکر آنها در اینجا زائد است سعی کرد نمایندگان دولتین از این موضوع صرف نظر نمایند، ولی هنوز موفقیت در ایسکار حاصل نشده است. در ۱۴ شهریور ماه نمایندگان دولین بوزارت امور خارجه آمده بدلایلی که در یادداشت بعدی آنها مذکور است، تقاضا نمودند سفارتخانه های آلمان و ایتالیا و مجار و رومانی و همچنین اتباع دول ایتالیا و مجار و رومانی، ایران را ترك کنند.

فردای آنروز یعنی در ۱۵ شهریور ماه بوزارت امور خارجه

در راه صلح

آمده جواب یادداشت دولت ایران راهمراه آوردند که متن آنها خوانده میشود :

۱۵ شهریور ماه ۱۳۲۰

جناب آقای علی سبیلی وزیر امور خارجه شاهنشاهی - تهران
آقای وزیر

در پاسخ نامه جنابعالی شماره ۳۶۱۵ مورخه ۱۰ شهریور جاری (اول سپتامبر) محترماً مراتب ذیل را باستحضار خاطر آن جناب می‌رسانم :
در عرض چند روز گذشته اوضاع محلی بنحوی تغییر یافته که دولت متبوعه دوستدار تعلیماتی را که نامه اینجناب مورخه ۳۰ اوت (۸ شهریور) بر آن مبتنی بود تنظیم نمودند پیش بینی نگردیده بود .

از لحاظ اینکه تصفیه امر جهت دولت ایران - آاتر گردد قوای متحدین شهر تهران را اشتغال ننمودند لیکن سفارتخانه‌های دول معور این خودداری را فقط علامت ضعف پنداشته و از آزادی که از این رهگذر جهت آنها پیش آمده بود ، استفاده نموده بوسیله هجو و تنقید دولتین اعلیحضرت پادشاه انگلستان و اتحاد جماهیر شوروی و تهدیش اذهان عمومی توسط تبلیغات محلی و رادیوی آلمان و ایتالیا موجبات زحمت و اشکال دولت ایران را فراهم نموده اند . بنابراین دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان ناگزیرند بدولت ایران اطلاع دهند که لازم است باسرع اوقات ممکنه سفارت آلمان بانضمام سفارت خانه‌های دیگر که تحت اداره آلمانها می‌باشند یعنی سفارتخانه‌های ایتالیا - مجارستان و رومانی برچیده شوند . این تقاضا امروز صبح شفاهماً بجنابعالی الماغ گردیده . لیکن مقتضی می‌دانم آنرا کتباً نیز اظهار داشته و خاطر آنجناب را مدکر شوم زما اینکه سفارتخانه‌های نامبرده بالا بسته نشده دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان از دولت ایران تقاضا می‌نماید کلیه تسهیلات مربوط به بیک و رمز را موقوف نموده و بگذارند سفارتخانه های مزبور از دستگاه‌های بی سیم فرستنده خود استفاده کنند و در مورد اشخاصی که با آن سفارتخانه‌ها ایاب و ذهاب می‌نمایند و همچنین در باب عملیات و اقدامات این سفارتخانه ها که مورد سوء ظن است تفتیش و مراقبت کاملی بعمل آورند . اکنون مشروحاً بحواب نامه فوق‌الذکر جنابعالی مبادرت مینمایم .

قسمت ششم

بند اول

الف - گرچه دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان حاضر نیستند هیچیک از شهرهای مقرر و مشروطه را از نواحی متصرفی که قبلاً بدولت ایران ابلاغ گردیده مجزی نمایند، اصولاً ایرادی ندارند باینکه در محل ترتیبی قیامین مأمورین نظامی انگلیس و مأمورین وابسته ایران داده شود که برطبق آن عده‌ای از ارتش بیامنیه ایران برای وقایع نظم و آرامش در دزفول - خرم آباد و کرمانشاهان بوده باشند. معذک در صورتی که احتیاجات نظامی انگلیس ایجاب نماید، ترتیب نامبرده ممکن است مورد تجدید نظر واقع شود.

ب - در نواحی متصرفی لازم خواهد بود مأمورین اداری ایران مشاغل و وظایف جاریه خود را با معاضدت کامل مأمورین نظامی انگلیس انجام دهند. مأمورین نظامی نامبرده بسهمیه خود سعی خواهند نمود تا حدیکه با احتیاجات نظامی انگلیس موافقت نماید، تمایلات حقانی اولیای امور اداری ایران را انجام دهند.

ج - مأمورین نظامی انگلیس بهیچوجه میل ندارند از حیث آذوقه و مسکن و سایر احتیاجات تحمیل بر دولت ایران بوده باشند و با معاضدت کامل مأمورین اداره ایران ترتیباتی داده خواهد شد که احتیاجات مأمورین نظامی انگلیس در این مورد بنحوی تامین شود که مضیقه ای جهت این کشور تولید نگردد.

د - هرگونه اقدامات لازمه بعمل خواهد آمد که از حدوث حوادث ناگوار فیما بین قوای متصرفی و ساکنین محل جلوگیری شود.

بند ۲

۴ - رویه ای را که در باب آلمانها اتخاذ نموده ایم و در نامه دستدار مورخه ۳۰ اوت (۸ شهریور) ذکر شده در یاد داشتی که روز بعد تسلیم نمودم تغییر یافته و امروز صبح محترماً نظریات اعلیحضرت پادشاه انگلستان را برای جناب عالی تشریح نمودم. باستثنای اشخاصی که ممکن است مورد تصویب میسیونهای سیاسی انگلیس و سویت در تهران واقع شوند، هیئت آلمانها (غیر از سفارت آلمان که در فوق اشعار گردید) بایستی یا بمأمورین انگلیس یا بمأمورین سویت تحویل گردند.

دوره صلح

بند ۳

۵ - دولت پادشاه اعلیحضرت انگلستان موافقت دارند که تضییق مربوط به ورود آلتانها بایران فقط محدود بطول مدت جنگ با آلتان بوده باشد.

بند ۴

۶ - تسهیلات راجع به ترانزیت کالاهای و مهمات جنگی بر طبق احتیاجات نظامی خواهد شد. لیکن دولت ایران میتواند اطمینان داشته باشد که اقداماتی برای اصلاح و تکمیل وسایل مرابطه و معیاره که اکنون موجود است بعمل خواهد آمد و نیز سعی خواهد شد جهت دولت و ملت ایران مضیقه تولید نشود.

بند ۵

۷ - دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان بالزوم ملحوظ داشتن حسن تفاهم ذات البین به منظور احتراز از هرگونه اشکالی موافقت دارند.

بند ۶

۸ - دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان با تقاضای دولت ایران دایر باینکه معاضدت اقتصادی شامل خرید صادرات ایران بوده باشد با نظر مساعد و همدردی ناظر بوده و آنچه را بتواند برای انجام این تقاضا بعمل خواهد آورد اما در باب تقاضاهای دیگری که ممکن است برای رها کردن کالاهای متعلق بایران که الحال در خاک انگلیس میباشد بعمل آید، لازم خواهد بود قضایای انفرادی بمناسبت خصوصیات هر یک مورد مطالعه و رسیدگی واقع شود لیکن سعی خواهد شد این قبیل کالاهای در هر جا ممکن باشد آزاد شود.

بند ۹

۹ - دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان حاضر خواهد بود موضوع ارجاع تسلیحات و مهمات جنگی را در موقع مناسب مورد مطالعه قرار دهند و نیز حاضر خواهند بود در وقتی که قوای متصرفی انگلیس از ایران خارج شدند، تقاضاهای عادلانه را که ممکن است دولت ایران بابت غرامت خسارات وارده باتباع ایران را در طی مدت اشغال، مورد رسیدگی و ملاحظه قرار دهند.

قسمت ششم

موقع را مفتنم شمرده احترامات فائمه خود را تجدید می‌نمایم.
« ر.و. بولارد »

یادداشت سفارت شوروی

۶ سپتامبر ۱۹۴۱

آقای وزیر

در جواب یادداشت شما شماره ۳۶۱۴ مورخ اول سپتامبر جاری اقتضار دارم مطالب زیر را با اطلاع جنابعالی برسانم:

در ظرف چند روز اخیر وضعیت ایران در جهت بکلی مخالف آنچه در موقعیکه دولت اینجانب شرایط مندرجه در یادداشت سی‌ام اوت ۱۹۴۱ تصریح نموده و مبنای مذاکرات دولتین شوروی و بریتانیای کبیر بادولت شاهنشاهی بود، صبر نموده است.

برای اینکه حل قضیه برای دولت ایران سهل شود نشون شوروی وانگلیس از اشغال تهران خودداری نمودند. سفارت‌های دول معور این عمل نجیبانه راشانه ضعف دانسته و از موقع استفاده نموده‌اند که دولت ایران را در محظور قرار داده، دول شوروی وانگلیستان را بی اعتبار نموده و به تبلیغات خود در ایران چه در محل و چه بوسیله راه‌یوهای آلمان و ایتالیا توسعه دهند.

نظر باین قضیه دولت شوروی مجبور است در مقابل دولت ایران راجع بلزوم خارج نمودن سفارت آلمان و سفارت‌هاییکه تحت نظارت آلمان هستند یعنی سفارت‌های ایتالیا و مجارستان و روهانی اصرار ورزد. دولت ایران عهده‌دار است حتی قبل از عزیمت این سفارت‌ها از خاک ایران، آنها را از ارتباطات بوسیله بیگ و رمز و استعمال ابستگاه‌های فرستنده ممنوع سازد و نظارت جدی راجع باشخاصی که باین سفارت‌ها میروند و رفتار آنها طرف سوء ظن است بعمل آورد.

راجع بتقاضاهای دولت ایران مندرج در یادداشت شماره ۳۶۱۴ مورخ اول سپتامبر هما دولت شوروی اینجانب را مامور ساخته که پاسخ زیر را بشما ابلاغ نمایم:

۱- در یادداشت حکومت شوروی مورخ ۳۰ اوت سال جاری خط‌مرزی نواحی ایران که از طرف نیروی اشغال شده بطور دقت تشریح شده و دولت شوروی نمیتواند بهیچ تغییری در اینخط رضایت بدهد. باینجهت تقاضای دولت

در راه صلح

ایران در خروج شهرهای قزوین و سمنان و شاهرود از این منطقه‌ها نمی‌تواند صورت بگیرد.

۲- در نواحی اشغال شده از طرف نیروی شوروی ادارات محلی ایرانی شامل شهربانی و ظایف معمولی خود را انجام خواهند داد. در عین حال دولت شوروی انتظار دارد که اولیای امور محلی معاضدت کامل بفرماندهی نظامی ارتش سرخ راجع برفع حوائج آن و مخصوصاً جادادن آنها بعمل آورند. اولیای نظامی شوروی حاضر خواهند بود تقاضاهای حقه اولیای امور ایرانی را تا حدی که با نظریات فرماندهی ارتش سرخ وفق دهد مورد توجه قرار دهند.

۳- فرماندهی نظامی شوروی هیچ در نظر ندارند که راجع به احتیاجات ارتشی سربار دولت ایران بشود. همکاری مابین فرماندهی قشون سرخ و اولیای امور محلی ایران برای رفع احتیاجات ارتش سرخ برقرار خواهد شد بنحوی که این احتیاجات موجب مشکلات برای کشور نشود.

۴- اولیای نظامی شوروی رژیم مناسبی برای قشون برقرار خواهند بود. اقدامات لازمه بعمل خواهد آمد که از حوادث ناگوار جلوگیری شود ولی دولت شوروی نمیتواند رژیمی را قبول کند که نکلی قوای ما را از مرده جدا سازد.

۵- اتباع آلمان در ایران می‌بایستی تسلیم اولیای شوروی و انگلستان بشوند. استثنای آنها اینکه مخصوصاً از طرف سفارت کبرای شوروی و سفارت انگلیس در تهران معین گردند.

۶- دولت شوروی موافقت دارد که منع ورود آلمانها در ایران محدود مدت جنگ با آلمان خواهد بود.

۷- در موقع ترانزیت کالاها و مواد جنگی شوروی از ایران لزوم جلوگیری از اختلال در حمل و نقل داخلی مورد توجه قرار خواهد گرفت.

معاضدتی که از طرف دولت ایران راجع بترانزیت کالاها و مواد جنگی شوروی که بوسیله راههای شوسه و راه آهن همچنین راههای هوایی فرستاده میشوند تقاضا شده بر طبق احتیاجات نظامی تعیین خواهد شد.

۸- دولت شوروی از حاضر بودن دولت ایران در انعقاد قرارداد جدیدی برای استخراج نفت کویر خوریان که پیشرفت آن در مدت چندین سال از طرف دولت ایران مختل شده بود اتخاذ سند می‌نماید.

قسمت ششم

مهیا بودن دولت ایران در مشارکت در توسعه شرکت سهامی شیلات و از بین بردن موانعی که تا بحال برای این شرکت از طرف اولیای امور محلی و مرکزی ایجاد می شده بسیار مورد تقدیر است.

۹- دولت شوروی هر چه ممکن باشد برای مساعدت اقتصادی با ایران من جمله خرید کالاهای ایران بعمل خواهد آورد. راجع به مورد دادن کالاهای ایران که در خاک شوروی هستند هر قسمت باید از نظر کیفیت خاص آن مورد بررسی قرار گرفته و در هر موردی که ممکن باشد پروانه‌هایی برای رساندن آن کالاها بایران داده خواهد شد.

۱۰- دولت شوروی حاضر خواهد بود وقتی که ضرورت توقف ارتش سرخ در خاک ایران مرتفع شود موضوع پس دادن تسلیحات ارتش ایران را مورد بررسی قرار دهد. تا آن موقع این تسلیحات در تصرف شوروی خواهد بود.

راجع بجزیران خسارت وارده بواسطه جنگ و بمبارانها این تقاضای دولت ایران نمی تواند مورد قبول واقع شود زیرا این جنگ مادامی دوام داشت که ارتش ایران در مقابل ارتش مقاومت می کردند. «
آقای سهیلی پس از خواندن این یادداشتها اظهار داشتند:

هیئت دولت بعد از مطالعه و مشاوره باین نتیجه رسید که جواب دولتین را باین مضمون بدهد:
آقای وزیر مختار

جناب آقای سر « ریدر بولارد » وزیر مختار دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان - تهران

در پاسخ نامه تاریخ ۱۵ شهریورماه جاری (۶ سپتامبر ۱۹۴۱) جنابعالی و در تعقیب نامه تاریخ ۱۰ شهریور ماه شماره ۳۶۱۵ خود راجع بعمل مسائلی که برخلاف انتظار بر اثر ورود قوای نظامی دولت انگلستان و دولت اتحاد جماهیر شوروی بخاک ایران بیش آمده و مطرح گردیده است، اینجانب اختیار دارد مطالب زیر را که دلیل منتهای حسن اراده دولت شاهنشاهی ایران بر اصلاح ذات البین میباشد باستحضار آن جناب برساند:

۱- راجع بپرچیدن سفارتخانه های آلمان و ایتالیا و رومانی و مجارستان

در راه صلح

واقدماتی که در نامه آن جناب خواسته بودند نسبت بآن سفارتخانه ها و اتباع آلمان بعمل آید خاطر شمارا مستحضر میدارد که برای ابراز کمال حسن نیت و مساعدت نسبت برفع نگرانی دولت انگلستان و دولت اتحاد جماهیر شوروی دولت شاهنشاهی ایران نظر بوضعیت فعلی ناگزیر موافقت نموده و اقدام فوری بعمل آورده که ترتیب انجام تقاضاهای آن دو دولت در این قسمت برای مرتفع ساختن هر سوء تقاضی هر چه زودتر داده شود.

ولی لازم میداند متذکر گردد که علاوه بر پیش بینی های گذشته با اقداماتی که از طرف دولت در همین چندروزه نیز برای جلوگیری از هر گونه سوء تقاضی بعمل آمده تغییر در اوضاع محلی رخ نداده و مشکلاتی بر اثر اقدامات آلمانها و ایتالیا ای های مقیم تهران برای دولت ایران ایجاد نشده است تا جای آن باشد که موضوع عدم ورود قوای دولتین انگلستان و شوروی را بتهران که هیچگونه سبب و بهانه ای هم برای آن نبوده و نیست تذکر دهند.

۲- دولت شاهنشاهی ایران متأسف است که دولت انگلستان و دولت اتحاد جماهیر شوروی نخواسته اند مختصر تقاضای دولت ایران را حتی در خارج ساختن شهرهای سمنان و شامرود و قزوین و خرم آباد و دزفول از خطی که در یادداشت اولی خود معین کرده بودند بپذیرند. هر چند بنظر دولت ایران موجبی برای رد این تقاضا نبوده است و نسبت باینکه موافقت نموده اند در نقاط خرم آباد و دزفول و کرمانشاهان ترتیبی بین مامورین نظامی انگلیس و مامورین وابسته ایران داده شود که بر طبق آن عده ای از ارتش یا امنیه ایران برای وقایع نظم و آرامش در دزفول و خرم آباد و کرمانشاهان بوده باشند دولت شاهنشاهی ایران بااطمینان از اینکه حفظ نظم و آرامش در همه جا مورد توجه و علاقه دولت انگلستان میباشد امیدوار است موافقت خواهند بود که همین رویه در تمام دیگر هم که طبق یادداشت اول شما قوای آن دولت موقتا در آنجاها متوقف میکردند برقرار شود. ضمناً باین نکته نیز جلب توجه مینماید که موضوع لزوم وجود امنیه در سایر نقاط محل توقف قوای دولتین هم همواره مورد موافقت بوده و معزز میباشد.

۳- راجع بمعاضدت متقابل ادارات کشوری دولتی از جمله امنیه و همربانی باقوای نظامی دولتین در نقاطی که محل توقف آنها میباشد دولت ایران امیدوار است رویه حسن تفاهم بین آنها کاملاً استقرار یابد که احتیاجات حقه برای دولتین

قسمت هشتم

بر آورده شود و مامورین ایرانی هم مطابق مقررات کشور بدون مانع از هر وجه وظایف خود برآیند.

بنا بر مراتب بالا دولت شاهنشاهی یقین دارد اکنون که از هر جهت وسائل اطمینان خاطر دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان و دولت اتحاد جماهیر شوروی فراهم گردیده است اوامر فوری موثر بقوای آن دولت صادر خواهند نمود که در حدود موافقتهای حاصله عمل نمایند تا مامورین دولت ایران در آن نقاط برای اعاده وضعیت هادی و انجام وظایف خود منظمأ اقدام نمایند
موقع رامقتم شمرده احترامات فائقه را تجدید مینماید.

پاسخ یادداشت دولت شوروی

جناب آقای «سیرنوف» سفیر حکبیر دولت اتحاد جماهیر شوروی
سوسیالیستی - تهران
آقای سفیر کبیر

در پاسخ نامه بتاریخ ۱۵ شهریور ماه جاری (۶ سپتامبر ۱۹۲۱) شما و در تعقیب نامه بتاریخ ۱۰ شهریور ماه جاری شماره «۳۶۱۴» اینجناب و اجماع بعمل مسائلی که برخلاف انتظار بر اثر ورود قوای نظامی دولت اتحاد جماهیر شوروی و دولت انگلستان بخراسان ایران پیش آمده و مطرح گردیده است اینجناب اختیار دارد مطالب زیر را که دلیل متحرای حسن اراده دولت شاهنشاهی ایران بر اصلاح ذاتالبین میباشد باستحضار آن برساند.

۱ - راجع برچینین سفارتخانه های آلمان و ایتالیا و رومانی و مجارستان و اقداماتی که در نامه آنجناب خواسته بودند نسبت بآن سفارتخانه و اتباع آلمان بعمل آید خاطر شما را مستحضر میدارد که برای ابراز کمال حسن نیت و مساعدت نسبت بر رفع نگرانی دولت اتحاد جماهیر شوروی و دولت انگلستان دولت شاهنشاهی ایران نظر بوضعیت فعلی ناگزیر موافقت نموده و اقدام فوری بعمل آورده که ترتیب انجام تقاضاهای آن دو دولت در این قسمت برای مرتفع ساختن هر سوء تفاهمی هر چه زودتر داده شود اولی لازم میدارد متذکر گردد که علاوه بر پیش بینی های گذشته با اقداماتی که از طرف دولت در همین چندروزه نیز برای جلوگیری از هر گونه سوء تفاهمی بعمل آمده تغییر در اوضاع محلی رخ نداده و مشکلاتی